

รูปแบบการอนุรักษ์ประเพณีแข่งขันเรือยาวจังหวัดพิจิตร

Model of Conserving Long Boat Racing Tradition in Phichit Province

พระมหาสุเมธ สมานิต¹ พระครูพิจิตรวรเวท² จันทนา กองกันภัย³ และรินทร์ระพีร์ ไวยวัฒน์⁴

Phramahasumek Samahito, Phrakhruphichitworawet, Juntana Kongkanphai and

Rinrapee Waiyuwat

Received: February 25, 2021

Revised: May 18, 2022

Accepted: May 18, 2022

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอรูปแบบการอนุรักษ์ประเพณีแข่งขันเรือยาวจังหวัดพิจิตรโดยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยโดยการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยการเลือกแบบเฉพาะเจาะจงเป็นผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 18 รูป/คน ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลแบบบรรยายอธิบาย และพรรณนาความ ผลการวิจัย พบว่ารูปแบบการอนุรักษ์ประเพณีแข่งขันเรือยาวจังหวัดพิจิตร (6ส.) ประกอบด้วย 1) สามเศียร หมายถึง ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดงาน “บวร” ประกอบด้วย วัด บ้าน และราชการ 2) สร้างเสริม (เติมแต่งให้สมบูรณ์) เป็นลักษณะในการออกนโยบายร่วมกันระหว่างวัดกับชุมชน 3) สอดส่อง (สังวรปธาน ป้องกันไม่ให้สูญหาย) 4) สะสาง (ปหานปธาน แก้ไข ปรับปรุงให้ดีกว่าเดิม) 5) สืบสาน (อนุรักษ์นาปธาน รักษาให้คงอยู่) 6) สร้างสรรค์ (ภาวนาปธาน พัฒนา ต่อยอด)

คำสำคัญ: การอนุรักษ์, ประเพณีแข่งขันเรือยาว, จังหวัดพิจิตร

Abstract

The purpose of this research was to present a model of conserving the long boat racing tradition in Phichit Province. This was a qualitative research. Data were collected from in-depth interviews with 18 key informants to answer the research objectives by selecting purposive method. Descriptive data analysis methods and descriptions were used. The results showed that Phichit Long Boat

¹⁻⁴ วิทยาลัยสงฆ์พิจิตร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; Mahachulalongkornrajavidyalaya

University, Phichit Buddhist College

Corresponding author, e-mail: sumek.taw@mcu.ac.th, Tel. 063-9593541

Racing Tradition Conservation Model (6Sor.) consisted of 1) three heads (Samsian) meant those involved in organizing the event, namely "Bowon" consisting of temples, houses and government officials; 2) enhancing (Sarmgserm-adding to complete) was a form of joint policy between the temple and the community; 3) watching (Sodsong-Sangvarapadhana, preventing loss); 4) cleaning up (Sasang-Pahanapadhana, correcting, improving); 5) inheriting (Suebsan=Anurakkhanapadhana) maintain) 6) creativity (Sangsang=Bhavanapadhana, develop, extend)

Keywords: Conservation, Long Boat Racing Tradition, Phichit Province

บทนำ

จังหวัดพิจิตรเป็นจังหวัดเก่าแก่มาจกจังหวัดหนึ่งของประเทศไทย ตั้งอยู่ในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำตอนบนในเขตที่ราบภาคกลางของประเทศไทยโดยสมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี เชื่อกันว่าเจ้ากาญจนกุมาร (พระยาโคตรบอง) โอรสพระยาโคตมเทวราช เป็นผู้สร้างเมือง เหนือฝั่งแม่น้ำน่านในปี พ.ศ. 1601 เดิมมีหลายชื่อ คือ เมืองสระหลวง เมืองโคมะบุรี เมืองชัยบรรและเมืองปากยมเป็นดินอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเกษตร เพราะเป็นดินตะกอนที่เกิดจากน้ำท่วมทับถมทุกปีมีปลาชุกชุมเพราะมีแม่น้ำยม และแม่น้ำน่านซึ่งเปรียบเสมือนสายเลือดที่หล่อเลี้ยงชาวพิจิตรในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม

ชาวพิจิตรมีความภาคภูมิใจในถิ่นกำเนิดของตน เริ่มตั้งแต่ชื่อเมือง "พิจิตร" แปลว่างาม พิจิตรเป็นเมืองที่อุดมสมบูรณ์ จึงได้รับคำชมว่า "ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว" มีผลไม้ที่มีเอกลักษณ์สร้างชื่อเสียง คือ ส้มท่าข่อย มีพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ คือ หลวงพ่อเพชร เป็นพระพุทธรูปเก่าแก่สมัยเชียงแสน อายุกว่า 700 ปี ที่งดงามล้ำค่าด้านพุทธศิลป์ อีกทั้งเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวพิจิตร นอกจากนี้ยังเป็นถิ่นประสูติของพระมหากษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยาพระองค์หนึ่ง คือ สมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ 8 หรือที่เรียกกันอย่างสามัญว่า "พระเจ้าเสือ" เป็นถิ่นกำเนิดของพระมหาราชครูหรือพระโหราธิบดีในราชสำนักสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เป็นถิ่นกำเนิดของเกจิอาจารย์ชื่อดังเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป คือ "หลวงพ่ोजิน" มีบึงสี่ไฟเป็นมรดกทางธรรมชาติอันยิ่งใหญ่ และยังมีประเพณีแข่งขันเรือยาว ที่สืบสานกันมาช้านาน ด้วยเหตุนี้จังหวัดพิจิตรจึงมีคำขวัญที่ว่า "ถิ่นประสูติพระเจ้าเสือ แข่งเรือยาวประเพณี พระเครื่องดีหลวงพ่ोजิน เพลิดเพลินบึงสี่ไฟ ศูนย์รวมใจหลวงพ่ोजิน รสเด็ดส้มท่าข่อย ข้าวเจ้าอร่อยลือเลื่อง ตำนานเมืองชาละวัน" การแข่งขันเรือยาวของชาวจังหวัดพิจิตรเป็นประเพณีที่ชาวพิจิตรมีความภาคภูมิใจมากและสร้างชื่อเสียงให้กับจังหวัดพิจิตรเป็นอย่างยิ่ง

การจัดงานประเพณีแข่งขันเรือยาวของจังหวัดพิจิตรในสมัยก่อนมีธรรมเนียมว่า วัดใดถ้าจัดงานปิดทอง ไหว้พระแล้วก็ต้องจัดงานแข่งเรือควบคู่กันไปด้วยซึ่งมักจัดกันในฤดูน้ำหลาก โดยในปัจจุบันจะจัดประมาณ วันเสาร์-อาทิตย์ หรือวันธรรมดาต้นเดือนสิงหาคมถึงตุลาคมของทุกปี

โดยประเพณีแข่งเรือยาวทำหน้าที 4 ประการ กล่าวคือ 1) หน้าที่เป็นกระเจกเงาสะท้อนวัฒนธรรม 2) หน้าทีด้านให้การศึกษาต่อสมาชิกชุมชน 3) หน้าทีทำให้เกิดการยอมรับแบบแผนพฤติกรรมของสังคม 4) หน้าทีด้านการให้ความบันเทิง เพลิดเพลิน (รัตนา จันทรเทาว์, 2559) ในปัจจุบันประเพณีการแข่งขันเรือยาวเริ่มเลือนหายไปโดยจากสถิติการจัดงานแข่งขันเรือยาวพระเพณีทั้งประเทศระหว่างปี 2552-2562 พบว่า ในปี พ.ศ. 2552 มีการจัดงานแข่งขันเรือยาวพระเพณีทั้งประเทศจำนวน 80 สนาม (ไทยรัฐออนไลน์, 2552) ในขณะที่ พ.ศ. 2562 มีการจัดงานแข่งขันเรือยาวพระเพณีทั้งประเทศ จำนวน 56 สนาม (เรารักเรือยาว, 2562) ซึ่งลดจำนวนการจัดงานประเพณีลงไปจำนวน 24 สนาม ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยของญาณิศา บุญจิตรและสุชาติ มีสมบัติ (2554) พบว่า สภาพปัญหาของงานประเพณีแห่พระแข่งเรือยาว อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร มีหลายประการ คือ 1) ปัจจุบันไม้ที่ใช้ชุดทำเรือค่อนข้างหายากคนชุดเรือค่อนข้างอาวุโสและไม่มีการสืบทอดความรู้และประสบการณ์ ช่างทำเรือ 2) การจัดเป็นเรือสวยงาม ต้องใช้ค่าใช้จ่ายค่อนข้างสูง จึงทำให้น้อย 3) ฝีพายเรือทีสมัครใจและพร้อมทุ่มเททั้งร่างกายแรงใจในการฝึกฝนหายาก 4) ขาดแคลนสถานที่ในการจอดเรือพระบกทำให้อต้องรับนำเรือกลับวัด และ 5) ขาดแคลนกองทุนสำหรับจัดงานประเพณี ซึ่งการจัดงานแข่งขันเรือยาวจังหวัดพิจิตรก็ได้รับผลกระทบจากปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าวเช่นกัน แต่ถึงกระนั้นวัดและชุมชนยังคงสามารถรักษาประเพณีแข่งขันเรือยาวอันเป็นรากเหง้าวัฒนธรรมชีวิตกับสายน้ำให้คงอยู่คู่กับจังหวัดพิจิตรไว้ได้

ดังนั้นการที่วัดและชุมชนในจังหวัดพิจิตรมีปัจจัยใดทีส่งเสริมสนับสนุนให้การรักษาประเพณีแข่งขันเรือยาวยังคงอยู่ได้ถึงปัจจุบัน รวมถึงมีกระบวนการบริหารจัดการอย่างไร ซึ่งองค์ความรู้จากการวิจัยจะเป็นแนวทาง และเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์ประเพณีแข่งขันเรือยาวของวัดและชุมชนจังหวัดพิจิตร รวมถึงในพื้นที่อื่นสืบไป

วัตถุประสงค์

เพื่อนำเสนอรูปแบบการอนุรักษ์ประเพณีแข่งขันเรือยาวจังหวัดพิจิตร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยโดยการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ทีเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 18 รูปหรือคนโดยมีกระบวนการ ดังนี้

1. การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ทำการทบทวนจากแนวคิดทฤษฎีเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาวิเคราะห์ และสังเคราะห์กระบวนการอนุรักษ์ประเพณีแข่งขันเรือยาวจังหวัดพิจิตร

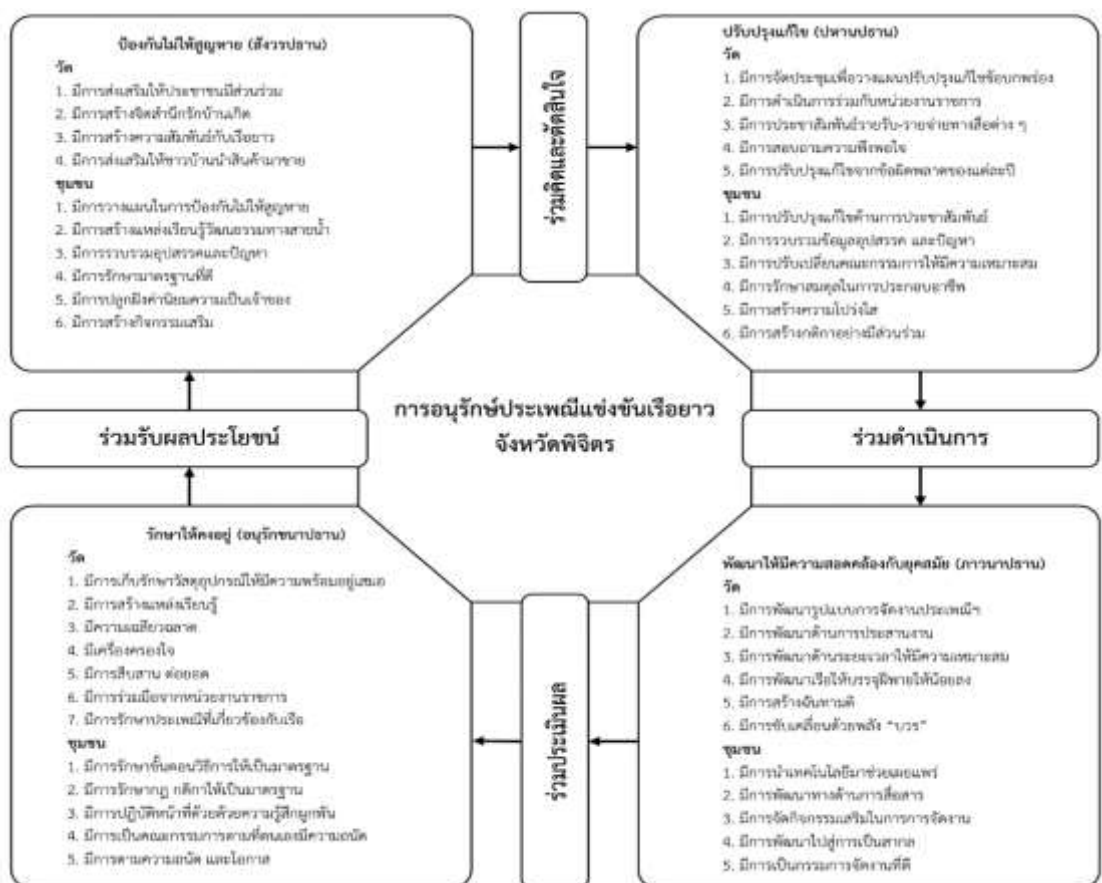
2. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ทีถูกเลือกแบบเฉพาะเจาะจงเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ โดยจัดแบ่งออกได้ 5 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านพระสังฆาธิการจากวัดทีมีการอนุรักษ์ประเพณีการแข่งขันเรือยาวในจังหวัดพิจิตร 2) ด้านผู้บริหารจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทีมีส่วนร่วมสนับสนุนการจัดงานประเพณีแข่งขันเรือยาวของวัด 3) ด้าน

ผู้นำท้องถิ่นที่มีส่วนร่วมสนับสนุนการจัดงานประเพณีแข่งขันเรือยาวของวัด 4) ด้านประชาชนที่ได้รับการคัดเลือกเป็นคณะกรรมการจัดงานประเพณีแข่งขันเรือยาวของวัด และ 5) ด้านนักวิชาการจำนวน 18 รูปหรือคน ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา คือ การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีการแข่งขันเรือยาวของวัดและชุมชนในจังหวัดพิจิตรโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา

3) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participation Observation) ซึ่งเป็นการสังเกตที่ทำควบคู่กับการสัมภาษณ์ และการลงพื้นที่ในห้วงเวลาอื่น ๆ ในจังหวัดพิจิตร

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย คณะผู้วิจัยได้สรุปรูปแบบการอนุรักษ์ประเพณีแข่งขันเรือยาวจังหวัดพิจิตรดังภาพที่ 1 ดังนี้

ภาพที่ 1 รูปแบบการอนุรักษ์ประเพณีแข่งขันเรือยาวจังหวัดพิจิตร

จากภาพที่ 1 รูปแบบการอนุรักษ์ประเพณีแข่งขันเรือยาวจังหวัดพิจิตรสามารถแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1. การดำเนินการของวัด ประกอบด้วย

1.1 ด้านการป้องกันไม่ให้อุบัติภัย (สังวรปธาน) ประกอบด้วย 1.1.1 มีการส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วม 1.1.2 มีการสร้างจิตสำนึกรักบ้านเกิด 1.1.3 มีการสร้างความสัมพันธ์กับเครือข่าย 1.1.4 การส่งเสริมให้ชาวบ้านนำสินค้ามาขาย

1.2 ด้านการปรับปรุงแก้ไข (ปหานปธาน) ประกอบด้วย 1.2.1 มีการจัดประชุมเพื่อวางแผนปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่อง 1.2.2 มีการดำเนินการร่วมกับหน่วยงานราชการ 1.2.3 มีการประกาศรายรับ-รายจ่ายทางสื่อต่าง ๆ 1.2.4 มีการสอบถามความพึงพอใจ 1.2.5 มีการปรับปรุงแก้ไขจากข้อผิดพลาดของแต่ละปี

1.3 ด้านการพัฒนาให้มีความสอดคล้องกับยุคสมัย (ภาวนาปธาน) ประกอบด้วย 1.3.1 มีการพัฒนารูปแบบการจัดงานประเพณีฯ 1.3.2 มีการพัฒนาด้านการประสานงาน 1.3.3 มีการพัฒนาด้านระยะเวลาให้มีความเหมาะสม 1.3.4 มีการพัฒนาเพื่อให้บรรลุเป้าหมายให้น้อยลง 1.3.5 มีการสร้างฉันทามติ 1.3.6 มีการขับเคลื่อนด้วยพลัง “บวร”

1.4 ด้านการรักษาให้คงอยู่ (อนุรักษนาปธาน) ประกอบด้วย 1.4.1 มีการเก็บรักษาวัสดุอุปกรณ์ให้มีความพร้อมอยู่เสมอ 1.4.2 มีการสร้างแหล่งเรียนรู้ 1.4.3 มีทักษะของผู้นำ 1.4.4 มีเครื่องครองใจ 1.4.5 มีการสืบสาน ต่อยอด 1.4.6 มีการร่วมมือจากหน่วยงานราชการ 1.4.7 มีส่วนร่วมตามความถนัด และโอกาส 1.4.8 มีการรักษาประเพณีที่เกี่ยวข้องกับเรือ

2. การดำเนินการของชุมชน ประกอบด้วย

2.1 ป้องกันไม่ให้อุบัติภัย (สังวรปธาน) ประกอบด้วย 2.1.1 มีการวางแผนในการป้องกันไม่ให้อุบัติภัย 2.1.2 มีการจัดสร้างแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมทางสายน้ำ 2.1.3 มีการรวบรวมอุปสรรคและปัญหา 2.1.4 มีการรักษามาตรฐานที่ดี 2.1.5 มีการปลูกฝังค่านิยมความเป็นเจ้าของ 2.1.6 มีการสร้างกิจกรรมเสริม

2.2 ปรับปรุงแก้ไข (ปหานปธาน) ประกอบด้วย 2.2.1 มีการปรับปรุงแก้ไขด้านการประชาสัมพันธ์ 2.2.2 มีการรวบรวมข้อมูลอุปสรรค และปัญหา 2.2.3 มีการปรับเปลี่ยนคณะกรรมการให้มีความเหมาะสม 2.2.4 มีการรักษาสมดุลในการประกอบอาชีพ 2.2.5 มีการสร้างความโปร่งใส 2.2.6 มีการสร้างกติกาอย่างมีส่วนร่วม

2.3 พัฒนาให้มีความสอดคล้องกับยุคสมัย (ภาวนาปธาน) ประกอบด้วย 2.3.1 มีการนำเทคโนโลยีมาช่วยเผยแพร่ 2.3.2 มีการพัฒนาทางด้านการสื่อสาร 2.3.3 มีการจัดกิจกรรมเสริมในการการจัดงาน 2.3.4 มีการพัฒนาไปสู่การเป็นสากล 2.3.5 มีคณะกรรมการจัดงานที่ดี

2.4 รักษาให้คงอยู่ (อนุรักษนาปธาน) ประกอบด้วย 2.4.1 มีการรักษาขั้นตอนวิธีการให้เป็นมาตรฐาน 2.4.2 มีการรักษากฎ กติกาให้เป็นมาตรฐาน 2.4.3 มีความพอใจในการปฏิบัติหน้าที่ 2.4.4 มีการแต่งตั้งคณะกรรมการจากประชาชนภายในชุมชน

อภิปรายผลการวิจัย

1. การดำเนินการของวัด ประกอบด้วย

1.1 ด้านการป้องกันไม่ให้อุญหาย (สังวรปธาน) ประกอบด้วย 1.1.1 มีการส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วม 1.1.2 มีการสร้างจิตสำนึกรักบ้านเกิด 1.1.3 มีการสร้างความสัมพันธ์กับเครือข่าย 1.1.4 การส่งเสริมให้ชาวบ้านนำสินค้ามาขายสอดคล้องกับผลการวิจัยของสุพัตรา คงคำ และเครือวัลย์ คงคำ (2561) พบว่า ประวัติความเป็นมาภูมิปัญญาพื้นบ้านการชักแหเรือพระบของตำบลเขาใหญ่ สืบทอดมาจากประเทศอินเดีย และได้รับอิทธิพลทางด้านพุทธศาสนาจากนครศรีธรรมราช โดยมีเกจิอาจารย์ที่มีชื่อเสียงคือ พอท่านเถี้ยนได้นำการชักแหเรือพระเข้ามาในชุมชนเมื่อ 90 ปีที่แล้วส่วนแนวทางการอนุรักษ์หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรกำหนดนโยบายในการอนุรักษ์ให้ชัดเจนต่อเนื่อง มีการให้ความรู้ทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียนมีระบบเครือข่ายสารสนเทศเพื่อประชาสัมพันธ์ผลงาน ประกาศเกียรติคุณผู้ที่มีผลงานการอนุรักษ์รวมกลุ่มพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยว ปลุกจิตสำนึกให้ประชาชนตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญปรับปรุงให้เหมาะสมกับยุคสมัยและสร้างเครือข่ายความร่วมมือ

1.2 ด้านการปรับปรุงแก้ไข (ปหานปธาน) ประกอบด้วย 1.2.1 มีการจัดประชุมเพื่อวางแผนปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่อง 1.2.2 มีการดำเนินการร่วมกับหน่วยงานราชการ 1.2.3 มีการประกาศรายรับ-รายจ่ายทางสื่อต่าง ๆ 1.2.4 มีการสอบถามความพึงพอใจ 1.2.5 มีการปรับปรุงแก้ไขจากข้อผิดพลาดของแต่ละปีสอดคล้องกับผลการวิจัยของชนสันต์ ปานแก้ว และรงค์ บุญสวยขวัญ (2558) พบว่า การจัดงานประเพณีได้รับการสนับสนุนสนับสนุนจาก 3 ฝ่าย คือ หน่วยงานภาครัฐ ภาคธุรกิจ และชุมชนโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้ให้การสนับสนุนงบประมาณในการจัดกิจกรรมประเพณี สนับสนุนเงินรางวัล วรรค์ประชาสัมพันธ์ ประสานขอความร่วมมือในทุกภาคส่วน ให้ความร่วมมือกับชาวบ้านในการจัดงาน ขณะเดียวกันภาคธุรกิจในอำเภอเกาะพะงันยังมีบทบาทอนุรักษ์ประเพณีชักพระทางทะเล โดยการสนับสนุนด้านงบประมาณ และกำลังคนให้กับชุมชนในพื้นที่ของตนเอง ขณะที่บทบาทของชุมชนในการอนุรักษ์ประเพณีชักพระทางทะเลโดยปราชญ์ในชุมชนมีการถ่ายทอดภูมิความรู้เกี่ยวกับประเพณีชักพระทางทะเลรวมถึงพิธีกรรมต่าง ๆ ที่ใช้ในงานประเพณี ขณะที่ในส่วนของผู้นำในชุมชนก็จะมียบทบาทในการชักนำคนในชุมชนให้เห็นความสำคัญของประเพณีท้องถิ่นและเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ในส่วนของชาวบ้านในพื้นที่ก็จะมียบทบาทในกิจกรรมต่าง ๆ ตั้งแต่การเตรียมความพร้อมในการเข้าร่วมกิจกรรมจนเสร็จสิ้นกิจกรรม

1.3 ด้านการพัฒนาให้มีความสอดคล้องกับยุคสมัย (ภาวนาปธาน) ประกอบด้วย 1.3.1 มีการพัฒนารูปแบบการจัดงานประเพณีฯ 1.3.2 มีการพัฒนาด้านการประสานงาน 1.3.3 มีการพัฒนาด้านระยะเวลาให้มีความเหมาะสม 1.3.4 มีการพัฒนาเรือให้บรรจุผู้พายให้น้อยลง 1.3.5 มีการสร้างฉันทามติ 1.3.6 มีการขับเคลื่อนด้วยพลัง “บวร” สอดคล้องกับผลการวิจัยของพระมหา นิพนธ์ นิปโก (เกินสกุล) (2560) พบว่า รูปแบบการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนามี 4 ด้านคือ รูปแบบการอนุรักษ์โบราณสถาน การบูรณะซ่อมแซมจากกรมศิลปากร รูปแบบการอนุรักษ์

ด้านโบราณวัตถุ รูปแบบการอนุรักษ์ด้านศิลปวัตถุ รูปแบบการอนุรักษ์ด้านประเพณี ซึ่งเจ้าอาวาส กรรมการวัด ประชาชนและกรมศิลปากร หน่วยงานที่รับผิดชอบในจังหวัด การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย รับผิดชอบร่วมกันอย่างเป็นระบบใน รักษาดูแล บูรณะ การอบรมให้มีความรู้การ ประชาสัมพันธ์ ถือให้เป็นนโยบายสำคัญในการอนุรักษ์

1.4 ด้านการรักษาให้คงอยู่ (อนุรักษ์นาปธาน) ประกอบด้วย 1.4.1 มีการเก็บรักษา วัสดุอุปกรณ์ให้มีความพร้อมอยู่เสมอ 1.4.2 มีการสร้างแหล่งเรียนรู้ 1.4.3 มีทักษะของผู้นำ 1.4.4 มี เครื่องครองใจ 1.4.5 มีการสืบสาน ต่อยอด 1.4.6 มีการร่วมมือจากหน่วยงานราชการ 1.4.7 มีส่วน ร่วมตามความถนัด และโอกาส 1.4.8 มีการรักษาประเพณีที่เกี่ยวข้องกับเรือสวดคล้องกับ ผลการวิจัยของพระไชยยา พิณบรรเลง (2552) พบว่า แนวทางการอนุรักษ์และสืบสานประเพณีเฒ่ เรือบงจังหวัดเพชรบุรีมี 2 ประการ คือ แนวทางในการอนุรักษ์มี 4 ส่วน คือ 1) องค์การบริหารส่วน ตำบล (อบต.) ให้ความสำคัญกับการเฒ่เรือบง และเข้ามามีส่วนร่วมทั้งในด้านนโยบายและทุน สนับสนุน 2) โรงเรียนจัดทำหลักสูตรการเรียนการสอนการเล่นเฒ่เรือบง และเพลงพื้นบ้าน สนับสนุนงบประมาณจ้างวิทยากร และหาอุปกรณ์การเล่นอย่างต่อเนื่อง 3) พ่อเพลง แม่เพลง จัดตั้ง กลุ่มพ่อเพลง แม่เพลงเฒ่เรือบง มีการพบปะ ปรึกษาหารือถึงปัญหา และแนวทางการแก้ไข และ 4) ประชาชน จัดตั้งกลุ่มหรือ องค์กร เพื่อกำหนดนโยบายและแนวทางการเล่นเฒ่เรือบง และ รูปแบบการอนุรักษ์มีขั้นตอนการดำเนินงาน 3 ขั้นตอน คือ 1) อนุรักษ์ของเดิมไว้เป็นแม่บท โดยการ อนุรักษ์รูปแบบ คือ อนุรักษ์ เรือ เครื่องแต่งกาย และเพลงในรูปแบบเดิม และการอนุรักษ์เนื้อหา โดยการศึกษาและเก็บเรื่องราวเกี่ยวกับการเฒ่เรือบงไว้ให้เป็นระบบ 2) ปรับเปลี่ยนรูปแบบให้ เหมาะสมกับยุคสมัย แต่ยังคงรักษาเอกลักษณ์ของท้องถิ่นไว้ และ 3) สร้างมูลค่าเพิ่มให้กับการเฒ่เรือ บง โดยนำเสนอในรูปแบบของความบันเทิงนำเสนอในรูปแบบของการท่องเที่ยว เพื่อให้ นักท่องเที่ยวสนใจและจะช่วยให้อนุรักษ์ประเพณีพื้นบ้านนี้ต่อไปได้

2. การดำเนินการของชุมชน ประกอบด้วย

2.1 ป้องกันไม่ให้สูญหาย (สังวรปธาน) ประกอบด้วย 2.1.1 มีการวางแผนในการ ป้องกันไม่ให้สูญหาย 2.1.2 มีการจัดสร้างแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมทางสายน้ำ 2.1.3 มีการรวบรวม อุปสรรคและปัญหา 2.1.4 มีการรักษามาตรฐานที่ดี 2.1.5 มีการปลูกฝังค่านิยมความเป็นเจ้าของ 2.1.6 มีการสร้างกิจกรรมเสริมสอดคล้องกับผลการวิจัยของญาณิศา บุญจิตร และสุชาติ มีสมบัติ (2554) พบว่า แนวทางอนุรักษ์และสืบสานประเพณีเฒ่พระแข่งเรือยาวขึ้นโขงชิงธง อำเภอลำสน จังหวัดชุมพร ได้แก่ 1) มีการรักษารูปแบบกิจกรรมสำคัญ ๆ ที่เกี่ยวข้องกับประเพณี 2) ในการ อนุรักษ์ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง 3) สร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่งานประเพณี ทำ ได้ด้วยการสร้างรายได้ให้แก่เศรษฐกิจชุมชน และ 4) ส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนด้วยงาน ประเพณี ควรเพิ่มรูปแบบการประชาสัมพันธ์ที่หลากหลาย และปรับเนื้อหาสาระในการ ประชาสัมพันธ์ให้เห็นถึงความยิ่งใหญ่และยาวนานของงานประเพณี ปรับรูปแบบของกิจกรรมในงาน ให้น่าสนใจและน่าตื่นตื้นเต้นมากกว่าที่เป็นอยู่ มีการนำเสนอแหล่งท่องเที่ยวทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ของอำเภอลำสน วัดสำคัญ ๆ ตลอดจนวิถีชุมชนพื้นบ้าน และสวนผลไม้โดย

จัดบริการรถนำเที่ยวให้นักท่องเที่ยวได้ เที่ยวชม จัดให้มีพิพิธภัณฑ์งานแห่งพระแข่งเรือยาวขึ้นโขง ชิงธงของอำเภอหลังสวน และ มีการแสดงสัญลักษณ์ ของงานประเพณีบริเวณจุดต่าง ๆ

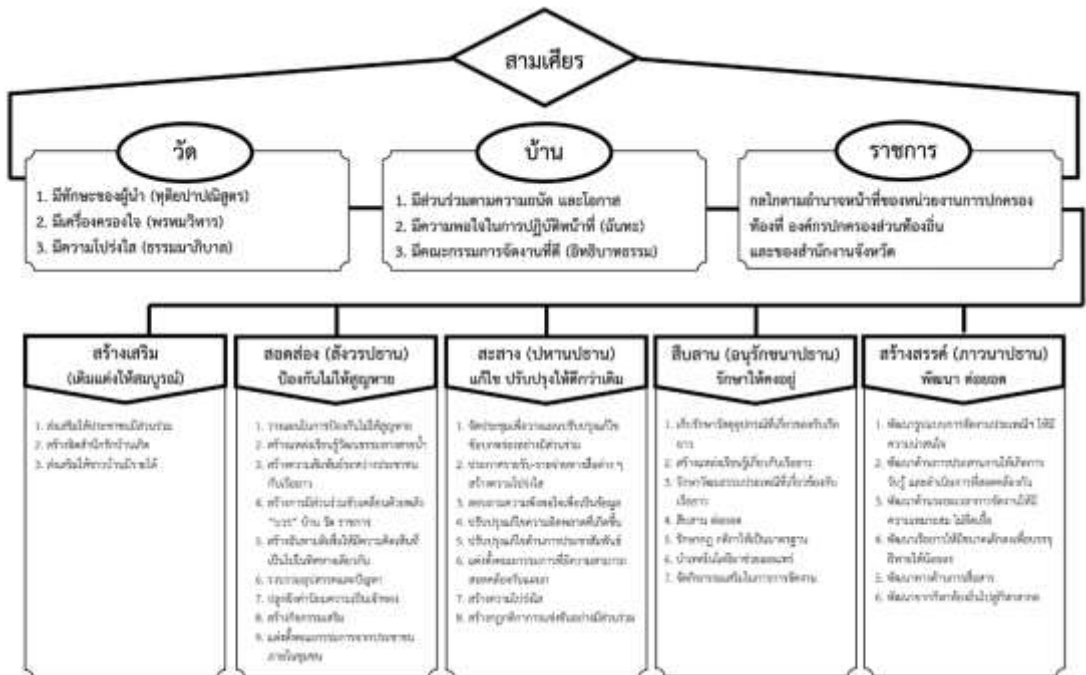
2.2 ปรับปรุงแก้ไข (ปทานปทาน) ประกอบด้วย 2.2.1 มีการปรับปรุงแก้ไขด้านการประชาสัมพันธ์ 2.2.2 มีการรวบรวมข้อมูลอุปสรรค และปัญหา 2.2.3 มีการปรับเปลี่ยนคณะกรรมการให้มีความเหมาะสม 2.2.4 มีการรักษาสมดุลในการประกอบอาชีพ 2.2.5 มีการสร้างความโปร่งใส 2.2.6 มีการสร้างกติกาอย่างมีส่วนร่วมสอดคล้องกับผลการวิจัยของศรคม เผือกผิวงค์ และคณะ (2560) พบว่า แนวทางการสร้างความร่วมมือ ดังนี้ 1) การปรับทัศนคติของชุมชนในการหวงแหนวัดเป็นสมบัติของชุมชน 2) การสร้างกติกาอย่างมีส่วนร่วมและยึดเป็นแนวปฏิบัติที่ชุมชนต้องร่วมมือ 3) การปรับใจเข้าหากันมองทุกอย่างด้วยเมตตา 4) การพัฒนาท่าทีการแสดงออกต่อกันด้วยเมตตา 5) การสร้างวัฒนธรรมการสื่อสารที่เมตตาในชุมชน และ 6) การจัดสรรด้วยความเป็นธรรมในมุมมองประโยชน์ต่อส่วนรวม

2.3 พัฒนาให้มีความสอดคล้องกับยุคสมัย (ภาวนาปทาน) ประกอบด้วย 2.3.1 มีการนำเทคโนโลยีมาช่วยเผยแพร่ 2.3.2 มีการพัฒนาทางการสื่อสาร 2.3.3 มีการจัดกิจกรรมเสริมในการการจัดงาน 2.3.4 มีการพัฒนาไปสู่การเป็นสากล 2.3.5 มีคณะกรรมการจัดงานที่ดีสอดคล้องกับผลการวิจัยของภาณุพงศ์ อุดมศิลป์ (2557) พบว่า ประเพณีส่วงเฮือ (แข่งเรือ) ของชุมชนชายฝั่งลุ่มน้ำโขงเป็นประเพณีโบราณที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาตามฮีตสิบสองของอาณาจักรล้านช้าง เดิมมีบทบาทสำคัญในการเฉลิมฉลองความอุดมสมบูรณ์ของชุมชนหลังฤดูกาลเก็บเกี่ยว มีการพัฒนาไปสู่ความเป็นสากล โดยต่อมารัฐบาลไทยได้ใช้ประเพณีดังกล่าวเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ตลอดจนการตอบสนองนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวของประเทศเพื่อเป็นการเพิ่มรายได้ให้แก่ชุมชน ภาครัฐและเอกชนอีกด้วย

2.4 รักษาให้คงอยู่ (อนุรักษนาปทาน) ประกอบด้วย 2.4.1 มีการรักษาขั้นตอนวิธีการให้เป็นมาตรฐาน 2.4.2 มีการรักษากฎ กติกาให้เป็นมาตรฐาน 2.4.3 มีความพอใจในการปฏิบัติหน้าที่ 2.4.4 มีการแต่งตั้งคณะกรรมการจากประชาชนภายในชุมชนสอดคล้องกับผลการวิจัยของนวมณต์ อุดมรัตน์ (2558) พบว่า ประชาชนชุมชนส่วนใหญ่เข้ามีส่วนร่วมอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือในระดับการดำเนินงานให้บรรลุตามเป้าหมาย ในรูปแบบของการเข้าร่วมใน วันงานส่วนแนวทางสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือที่ประชาชนเห็นควรปฏิบัติ ได้แก่ การเผยแพร่ข้อมูล ข่าวสาร กิจกรรมงานประเพณีให้แก่ผู้ที่สนใจ และการสนับสนุนให้ทุกภาคส่วนเข้าร่วมงานประเพณีอย่างอิสระและเท่าเทียมกัน โดยการตัดสินใจเข้ามีส่วนร่วมของประชาชนนั้นสามารถอธิบายด้วยแนวคิดชุมชนท้องถิ่นนิยมได้เป็น 2 ลักษณะ คือ 1) การเข้ามีส่วนร่วมด้วยความรู้สึกรักและผูกพันในท้องถิ่นและ 2) การเข้ามีส่วนร่วมด้วยความรู้สึกภาคภูมิใจในความเป็นมอญ

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการวิจัยที่ได้รับ คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการสังเคราะห์เพื่อสร้างองค์ความรู้รูปแบบการอนุรักษ์ประเพณีแข่งขันเรือยาวจังหวัดพิจิตร ได้แก่ “6 ส.” ดังภาพ

ภาพที่ 2 รูปแบบการอนุรักษ์ประเพณีแข่งขันเรือยาวจังหวัดพิจิตร “6 ส.”

จากภาพที่ 2 รูปแบบการอนุรักษ์ประเพณีแข่งขันเรือยาวจังหวัดพิจิตร “6 ส.” มีรายละเอียด ดังนี้

1. สามเศียร หมายถึง ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดงาน ประกอบด้วย

1.1 เศียรที่ 1 วัด หมายถึง พระสงฆ์เจ้าอาวาสวัด ประกอบด้วย เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส ต้องมีคุณลักษณะ 3 ประการ ประกอบด้วย 1) มีทักษะของผู้นำ (พุทธปปาณิสฺสฺส) ได้แก่ ทักษะด้านความคิดรวบยอด ทักษะด้านการจัดการ และทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ 2) มีเครื่องครองใจ (พรหมวิหาร) การดำเนินการทุกสิ่งบนพื้นฐานแห่งความรัก ความปรารถดี ความพลอยยินดี รวมถึงความถูกต้องให้ประชาชนในชุมชนเกิดความศรัทธา และ 3) มีความโปร่งใส (ธรรมมาภิบาล)

1.2 เศียรที่ 2 บ้าน หมายถึง ประชาชนที่อาศัยอยู่ภายในชุมชน ต้องมีคุณลักษณะ 3 ลักษณะ ประกอบด้วย 1) มีความพอใจในการปฏิบัติหน้าที่ (ฉันทะ) 2) มีส่วนร่วมตามความถนัดและโอกาส 3) มีคณะกรรมการจัดงานที่ดี (อิทธิบาทธรรม) มีความพอใจเป็นจิตอาสาในการเป็น

คณะกรรมการจัดงาน มีความขยันอดทน มีความใส่ใจ และมีความเข้าใจในบทบาทหน้าที่การปฏิบัติหน้าที่กรรมการจัดงานของตนเอง

1.3 เสียรที่ 3 ราชการ หมายถึง ระบบกลไกตามอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานการปกครองท้องถิ่น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และของสำนักงานจังหวัด

2. สร้างเสริม (เติมแต่งให้สมบูรณ์) เป็นลักษณะในการออกนโยบายร่วมกันระหว่างวัดกับชุมชน ได้แก่

2.1 ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วม หมายถึง จัดทำนโยบายในการอนุรักษ์การแข่งขันเรือยาวประเพณีเพื่อให้มีทิศทางในการดำเนินการอย่างมีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้นไปถึงสิ้นสุดกระบวนการ ได้แก่ การร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ ร่วมตรวจสอบ และร่วมรับผลประโยชน์

2.2 สร้างจิตสำนึกรักบ้านเกิด หมายถึง จัดทำนโยบายสร้างจิตสำนึกเพื่อป้องกันไม่ให้ประเพณีการแข่งขันเรือยาวสูญหาย เช่น การประชาสัมพันธ์ให้เห็นถึงความสำคัญของการจัดงานแข่งขันเรือยาวว่ามีความสำคัญอย่างไร จะได้รับผลประโยชน์อย่างไรจากการจัดการแข่งขันเรือยาวบ้างทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมดำเนินกิจกรรมร่วมกันก่อให้เกิดประโยชน์ต่อพื้นที่ชุมชน สร้างจิตสำนึกหวงแหนรักบ้านเกิด

2.3 ส่งเสริมให้ชาวบ้านมีรายได้ หมายถึง จัดทำนโยบายสนับสนุนให้ชาวบ้านได้นำสินค้าที่มีชื่อเสียงของบ้านตนเองมาจำหน่ายภายในงาน รวมทั้งเป็นการเพิ่มพื้นที่ในการประชาสัมพันธ์อีกทั้งเป็นการเพิ่มความร่วมมือของคนในชุมชน ผลประโยชน์มีทั้งทางตรงและทางอ้อม ทางตรง คือ มีรายได้เพิ่มจะได้รับผลประโยชน์จากการจำหน่ายสินค้า ทางอ้อม เป็นเรื่องของมูลค่าโดยรวมของเศรษฐกิจภายในจังหวัด

3. สอดส่อง (สังวรปธาน ป้องกันไม่ให้สูญหาย) หมายถึง กระบวนการดำเนินการในการดำเนินการป้องกันไม่ให้ประเพณีการแข่งขันเรือยาวสูญหาย โดยเริ่มจากการรวบรวมอุปสรรคและปัญหาที่เกิดจากการจัดงานครั้งที่ผ่านมาเพื่อเป็นข้อมูลในการร่วมกันพิจารณาวางแผนในการป้องกันไม่ให้สูญหายอย่างมีส่วนร่วม การสร้างแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมทางสายน้ำ การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนภายในชุมชนกับเรือยาว การปลูกฝังค่านิยมความเป็นเจ้าของ การสร้างฉันทามติเพื่อให้มีความคิดเห็นที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน การแต่งตั้งคณะกรรมการจากประชาชนภายในชุมชน การสร้างการมีส่วนร่วมขับเคลื่อนด้วยพลัง “บวร” บ้าน วัด ราชการ รวมถึงการสร้างกิจกรรมเสริมเพื่อเพิ่มคุณค่าให้กับการจัดงาน

4. สะสาง (ปหานปธาน แก้ไข ปรับปรุงให้ดีกว่าเดิม) หมายถึง กระบวนการดำเนินการในการดำเนินการปรับปรุงแก้ไขข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้นจากการจัดงานที่ผ่านมาให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น เช่น การจัดประชุมเพื่อวางแผนปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องอย่างมีส่วนร่วม การประกาศรายรับ-รายจ่ายทางสื่อต่าง ๆ สร้างความโปร่งใส การสอบถามความพึงพอใจเพื่อเป็นข้อมูลปรับปรุงแก้ไขความผิดพลาดที่เกิดขึ้น การปรับปรุงแก้ไขด้านการประชาสัมพันธ์ให้มีความ

หลากหลายและเข้าถึงประชาชนมากยิ่งขึ้น การสร้างกฎกติกาการแข่งขันอย่างมีส่วนร่วม และการแต่งตั้งคณะกรรมการที่มีความสามารถสอดคล้องกับแผนก

5. สืบสาน (อนุรักษ์ขนานปธาน รักษาให้คงอยู่) หมายถึง กระบวนการดำเนินการในการรักษาให้ประเพณีการแข่งขันเรือยาวคงอยู่คู่สังคมไทย เช่น การรักษา การสืบสานด้วยกระบวนการต่าง ๆ เช่น การสร้างแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับเรือยาวโดยการเก็บรักษาวัสดุอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับเรือยาวเพื่อเป็นการรักษาวัฒนธรรมประเพณีที่เกี่ยวข้องกับเรือยาว การรักษา กฎกติกาให้เป็นมาตรฐานเดียวกันทุกสนามแข่งขัน การนำเทคโนโลยีมาช่วยเผยแพร่ในการประชาสัมพันธ์ การถ่ายทอดสดผ่านช่องทางต่าง ๆ รวมทั้งการจัดกิจกรรมเสริมในการการจัดงาน

6. สร้างสรรค์ (ภาวนาปธาน พัฒนา ต่อยอด) หมายถึง กระบวนการดำเนินการในการพัฒนา ต่อยอดให้ประเพณีการแข่งขันเรือยาวมีการพัฒนาให้มีความสอดคล้อง และทันสมัย เช่น การพัฒนารูปแบบการจัดงานประเพณีฯ ให้มีความน่าสนใจ การพัฒนาทางด้านการสื่อสารเพื่อให้การประสานงาน และดำเนินการที่สอดคล้องกัน การพัฒนาด้านระยะเวลาการจัดงานให้มีความเหมาะสม ไม่ยืดเยื้อ การพัฒนาเรือยาวให้มีขนาดเล็กลงเพื่อบรรจุฝีพายให้น้อยลง และการพัฒนาจากกีฬาท้องถิ่นไปสู่กีฬาสากล

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

รัฐบาลควรมีนโยบายส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณี เอกลักษณ์ของชาติ เพื่อการอนุรักษ์ฟื้นฟูและเผยแพร่วัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาของท้องถิ่นเพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ของชาติพร้อมทั้งมีการสนับสนุนการสร้างสรรคศิลปวัฒนธรรมไทยให้คงอยู่ต่อไป

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

จากองค์ความรู้ที่ได้รับ คือ “6 ส.” ซึ่งจะเป็นเครื่องมือ หรือแนวทางในการส่งเสริมและการพัฒนาการอนุรักษ์ประเพณีแข่งขันเรือยาวจังหวัดพิจิตรได้อย่างแท้จริง จึงควรมีการนำผลวิจัยดังกล่าวมาใช้ในการพัฒนา เผยแพร่ความรู้หลักการและวิธีการแก้วัดและชุมชนรวมถึงผู้ที่ต้องการนำไปใช้ประโยชน์หรือนำไปศึกษาต่อ

เอกสารอ้างอิง

- ญาณิศา บุญจิตร และสุชาติ มีสมบัติ. (2554). การอนุรักษ์และสืบสานประเพณีแห่พระแข่งเรือยาว ขึ้นโขงชิงธงอำเภอลำสนวน จังหวัดชุมพร เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. (รายงานการวิจัย). กรมส่งเสริมวัฒนธรรม: กระทรวงวัฒนธรรม.
- ไทยรัฐออนไลน์. (2552). คลอดปฏิทินแข่งเรือยาวประเพณีปีนี้มี 80 สนาม. เข้าถึงได้จาก <https://www.thairath.co.th/content/8418>
- ธนสันต์ ปานแก้ว. (2558). ประเพณีชักพระทางทะเล อำเภอกะพะงั่น จังหวัดสุราษฎร์ธานี. วารสารสหวิทยาการวิจัย: ฉบับบัณฑิตศึกษา, 4(3), 114-123.

- นวมณต์ อุดมรัตน์. การศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ: กรณีศึกษาชุมชนเลียบคลองมอญ แขวงทับยาว เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร”. *วารสารวิจัยและพัฒนา วไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ สาขามนุษย ศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 10(2), 302-310.
- พระไชยยา พินบรรเลง. (2552). *การอนุรักษ์และสืบสานประเพณีการแห่เรือบั้งจังหวัดเพชรบุรีเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน*. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- พระมหานิพนธ์ นิบโก (เก็นสกุล). (2560). รูปแบบการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดปทุมธานี. *วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์*, 13(3), 89-100.
- ภาณุพงศ์ อุดมศิลป์. (2557). ประเพณีสงฆ์เรือชาวยิงลุ่มน้ำโขง: บทบาทดั้งเดิมและการปรับเปลี่ยนตามนโยบายของรัฐบาล. *วารสารมนุษยศาสตร์วิชาการ*, 21(2), 77-94.
- รัตนา จันทรเทว. (2559). *เรือยาวประเพณี วิถีชีวิตอีสาน*. ขอนแก่น: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- เรารักเรือยาว We Love Longboat. (2562). “ปฏิทินเรือยาวประจำปี 2562”. เข้าถึงได้จาก <https://www.facebook.com/welovelongboat/posts/2854645854605985>
- ศรคม เผือกผิววงศ์และคณะ. (2560). แนวทางการสร้างความร่วมมือในชุมชนด้วยพุทธสันติวิธี: กรณีศึกษาชุมชนวัดคูบอง เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 6(ฉบับพิเศษ), 134-145.
- สุพัตรา คงขำ และเครือวัลย์ คงขำ. (2561). แนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาพื้นบ้านการชักแห่เรือพระบกของตำบลเขาใหญ่ อำเภออ่าวลึก จังหวัดกระบี่. *วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย*, 10(2), 277-288.